

בגדיהם עליהם כהונתם עליהם

הרב שלמה אבינר

ראשי פרקים¹:

- א. גדר המצווה של בגדי כהונה
- ב. בגד בכהן דווקא
- ג. שעטנוז בבגדי כהונה
- ד. בגדי כהונה מכפרים
- ה. ארבעה בגדי כהונה
- ו. בגדי כהונה בימינו
- ז. מחילה בתלמיד חכם, מלך וכהן

גדר המצווה של בגדי כהונה

רבנו הגדול הרמב"ם, מנה כמצווה מיוחדת מבין תרי"ג המצוות, את עשיית בגדי הכהונה ולבישתם בזמן העבודה (סהמ"צ עשה לג, כלי המקדש פ"י ה"ד). לעומתו, בעל הלכות גדולות, לא מנה את עשיית בגדי הכהונה כמצווה, כי לשיטתו בגדי הכהונה אינם מצווה בפני עצמה. אולם הוא מסכים שכהן מחוסר בגדים או מיותר בגדים, עבודתו פסולה, ומתחייב במיתה בידי שמיים. הרמב"ן מסביר את דעת הבה"ג, שכיוון שאין בלבישת הבגדים שום מצווה בפני עצמה, אלא רק בשעת העבודה, הרי הם חלק מתוך מצווה, ואינם אלא הכשר עבודה (כשם שיש מצווה לעבוד במעומד), ולכן לא מנה אותם כמצווה נפרדת.

גם מצוות בניית בית המקדש היא מצווה אחת, ואינה מפורטת למספר מצוות כבניית מגורה, שולחן, מזבח וכו' (סהמ"צ שם). כך הרמב"ן מסביר את דעת הבה"ג, אע"פ שהוא בעצמו נוטה יותר לדעתו של הרמב"ם, שבגדי כהונה הם מצווה בפני עצמה ונוספת על

¹ באדיבות "ספריית חוה".

ה'לאו' של עבודה בלי בגדים. בעל ה"מגילת אסתר" (שם), כדרכו לתרץ את כל הקושיות על הרמב"ם, אומר שיש הבדל בין חלק של מצווה לבין הכשר מצווה. הוא מסביר שאין למנות חלק של מצווה לחוד, כמו שלא נמנה בתפילין מצוות נפרדות של ריבוע תיתורא וגידים, אך תיתכן מצווה שהיא הכשר מצווה, ובכל זאת עומדת בפני עצמה, למשל: מצוות שחיטת הפסח. אמנם השחיטה היא הכשר למצוות אכילת הפסח, אך היא נמנית כמצווה בפני עצמה. וכן מצוות שרפת פרה אדומה היא הכשר לקראת טיהור מטומאת מת, אך היא מצווה בפני עצמה. לגבי לבישת הבגדים אומר בעל ה"מגילת אסתר" כך: "הלבשת בגדים אינה חלק מגוף הקרבן, כי הוא דבר נפרד ממנו". אם כן, גם אם נאמר שלבישת בגדי כהונה היא הכשר מצווה, הרי היא מצווה בפני עצמה. לפי הסבר זה של ה"מגילת אסתר" אפשר להבין, שהבה"ג אומר שלבישת בגדי כהונה היא חלק מן המצווה, ולפי הרמב"ם זהו הכשר מצווה שהוא עצמו מצווה.

בעל ה"לב שמח" על ספר המצוות לרמב"ם, מרחיק לכת עוד יותר ואומר, שעשיית הבגדים ולבישתם אינה תלויה כלל בעבודה, אלא מצווה נפרדת. בתורה לא נאמר: "ועשו בגדי קודש לאהרון לעבוד ולשרת", אלא נאמר: "ועשית בגדי קדש לאהרון אחיך לכבוד ולתפארת" (שמות כח, ב).

הוא מביא בשם הרמב"ם: "כשם שמתרבה בשמן המשחה כך מתרבה בבגדים" (כלי המקדש פ"ד ה"ב). כלומר תפקיד הבגדים הוא להוסיף חשיבות לכהן הגדול. וכן הוא מביא בשם הגמרא על הפסוק "והיתה להם כהנה" (שמות כט, ט): "בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם" (זבחים יז, ב). ורש"י מסביר במקום: "כהונתן תלויה בבגדיהן", על-כן "אלו בגדים מפאירין אותם ומורין על כהונתם" - לפי בעל ה"לב שמח" יש מצווה מיוחדת לכהנים ללבוש בגדים אלה, ונוסף לכך ציווה "עוד השי"ת שלא יהיו עושין עבודה בבית מקדשו, אלא כהן שגם זה מהגדלת שמו יתברך ומכבודו שיכבדוהו בבגדים יפים". הוא מוכיח את חשיבותם העצמית של הבגדים, ולא רק מצד העבודה, מהגמרא ששאלה האם מותר ליהנות מבגדי כהונה, או אסור, ופסקה שהם מותרים בהנאה (יומא סט, א). מכאן שאם מצוות עשיית הבגדים נועדה רק לעבודה, הייתה הגמרא אוסרת אותם בהנאה. אם כן, לשיטתו, העבודה פסולה ללא בגדי כהונה, אבל עיקר המצווה בבגדים הוא "לכבוד ולתפארת" לכהנים, ולהגדלתם לעיני כל העם.

לסיכום, קיימות שלוש שיטות:

א. שיטת הבה"ג, שאין מצווה מיוחדת של לבישת בגדי כהונה, אלא היא חלק ממצוות העבודה, כשם שהעמידה היא חלק ממצוות העבודה.

שיטת הרמב"ם בשתי הבנות:

ב. ע"פ ה"מגילת אסתר" לבישת בגדי כהונה היא הכשר לעבודה, אבל היא מצווה בפני עצמה.

ג. ע"פ ה"לב שמח" לבישת בגדי כהונה היא מצווה בעלת ערך עצמי, שאינה קשורה דווקא לעבודה.

אחרי כל הפחד והרעדה בפני בעל ה"לב שמח", נראה שיש עליו הרבה קושיות, ואי אפשר להלום את פירושו בשיטת הרמב"ם:

1. נתבונן בהוכחתו מהגמרא המתירה הנאה בבגדי כהונה ונעיין בנימוק של הגמרא לכך, אשר אין זה מפני שאין מצווה עצמית בלבישתם, אלא "לפי שלא ניתנה תורה למלאכי השרת" (קידושין נד, א). ורש"י מסביר: "שיהיו הכהנים זריזים כמלאכים להפשיטם בגמר העבודה ולא ישוהם עליהם אחר העבודה כהרף עין". נימוק כזה אינו מעיד על ערך עצמי כל שהוא.

אמנם, אפשר להביא לכאורה הוכחה חלקית לדבריו מתוך מחלוקת הראשונים בדבר היתר לבישת בגדים שלא בשעת העבודה. לפי התוספות, כל מה שנאמר, שמותר ליהנות מבגדי כהונה, זה דווקא כשכבר היה לבוש בהם לצורך עבודה, אבל לכתחילה אסור ללבושם שלא לצורך עבודה אף בעזרה (יומא סט, א). ולא עוד אלא שהתוספות קובעים שמיד כשיכול לפשוט, צריך לפשוט (קידושין סו, א ד"ה "הקם"). כמו כן, התורה לא ניתנה למלאכי השרת ואין הוא חייב לפשוט אותם באותו רגע בו סיים עבודתו, אך על כל פנים עליו להזדרז כפי יכולתו. לעומת זאת הרמב"ם כותב: "ביום עבודתם מותר גם ללבושם לכתחילה שלא בשעת עבודה" (כלי המקדש פ"ח ה"א). משמע קצת מהרמב"ם, שיש ערך עצמי בלבישת הבגדים, אבל אין זה כן ונוכיח זאת בהמשך.

2. זה עצם לשון הרמב"ם: "מצוות עשה לעשות בגדים אלו, ולהיות הכהן עובד בהן, שנאמר: 'ועשית בגדי קדש' " (שם פ"י ה"ד). מפורש מהרמב"ם, שעשיית הבגדים היא לצורך העבודה, ואין בלבישתם ערך עצמי. מתבררת לנו החקירה המפורסמת, שלפי הבה"ג הבגדים הם הכשר לעבודה, שצריכה להיעשות בבגדים, ואילו לפי הרמב"ם, הבגדים הם תנאי בהגדרתו ככהן, כי כהן בלי בגדים אינו כהן, וממילא עבודתו פסולה. וכן כתב הרמב"ם (שם):

מחוסר בגדים ועבודתו פסולה וחייב מיתה בידי שמים כזו ששימש, שנאמר: 'וחגרת אתם אבנט... והיתה להם כהנה...' (שמות כט, ט). בזמן שבגדיהם עליהם כהונתן עליהן, אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהן אלא הרי הם כזרים, ונאמר: 'והזר הקרב יומת' (במדבר יח, ז).

3. ה"לב שמח" רצה להוכיח שהבגדים הם מצווה עצמית מן העובדה שמותר ללבושם כל היום, אך דווקא הרמב"ם פוסק: "בגדי כהונה מותר ליהנות בהן. לפיכך לובשם ביום עבודתו ואפילו שלא בשעת עבודה, חוץ מן האבנט מפני שהוא שעטנז" (כלי המקדש פ"ח ה"א, כלאיים פ"י ה"ב). אם היה ערך עצמי ללבישת הבגדים, היה מותר ללבוש גם את האבנט שלא בשעת העבודה.

ונראה שיש לקיים דברי ה"לב שמח", אך לא בשיטת הרמב"ם אלא בשיטת הראב"ד, כפי המובא לקמן.

בכלל, דברי הרמב"ם "חוץ מן האבנט" קשים, שהרי הגמרא קבעה בפירוש שמותר ללבוש את הבגדים במקדש בין בשעת העבודה, בין שלא בשעת העבודה (יומא טז, א). הכסף משנה תירץ, שלפי הרמב"ם כוונת הגמרא "כל הבגדים" היא חוץ מן האבנט. התוספות ר"ד מסבירים ששיטת הגמרא היא רק לפי הדעה שהאבנט לא היה שעטנז.

נשאלת השאלה: מדוע הטעם, שלא ניתנה תורה למלאכי השרת, המתיר ליהנות מבגדי הכהונה אף לא לשם עבודה, לא יתיר ליהנות גם מהאבנט אע"פ שהוא שעטנז? הרי כשם שאי אפשר להוריד את שאר הבגדים מייד בגמר העבודה, כך אי אפשר להוריד מייד את האבנט.

אלא שהטעם "לא ניתנה תורה למלאכי השרת" אינו יכול להתיר איסורים, כגון איסור שעטנז, שהוא איסור אחר מאשר הנאה מבגדי כהונה. ישנם בגדי כהונה שונים שמראש ניתנו לכך, שאין איסור הנאה אף לא בשעת עבודה, מפני הטעם שלא ניתנה תורה למלאכי השרת, אך אי-אפשר להתיר איסור שעטנז, שאינו שייך דווקא לענייני בית המקדש. אם כן, לפי הכסף משנה והתוספות ר"ד, איסור תורה של שעטנז נשאר בתוקפו.

אך הרדב"ז כתב, שיש לחלק בין כהן גדול לכהן הדיוט. כהן גדול מותר בבגדי כהונה ואף באבנט כל זמן שהוא במקדש, לפי שכהן גדול כל שעה שירצה עובד, וכן הוא פוקח עין על כל הנעשה בבית המקדש, ועשוי לפעול כל רגע, לכן הוא בכל רגע כבשעת עבודה. לעומתו, כהן הדיוט עובד רק לפי משמרתו. הוא מביא הוכחה מהתוספתא, שכהן גדול שיצא בבגדיו למדינה חייב, ובמקדש בין לשרת בין שלא לשרת פטור, מפני שהן ראויין לעבודה (תוספתא סוף כלאיים).

אבל הראב"ד חולק על הרמב"ם בשני המקומות וכותב: "לא מחוור מן הגמרא הכי, אלא כל היום מותר במקדש" (כלי המקדש פ"ח ה"ב). הוא מבין את הגמרא כפשוטה שאף כהן הדיוט מותר כל היום בבגדיו, כולל אבנט. אף רבנו תם עומד בשיטה זו, והוכחתו

היא מדברי הגמרא, שבגדי כהונה ובגדי כהן גדול אין בהם משום כלאיים (מנחות מא, א תוס' ד"ה "תכלת"). הא לך ששניהם כרוכים יחד, כהן גדול וכהן הדיוט. ועוד השיג הראב"ד על הרמב"ם: "טעה בזה שהרי אמרו ביומא (סט, א) בפרק בא לו: 'כהן גדול במקדש אפילו שלא בשעת עבודה מותר' " (כלאיים פ"י הל"ב). ומה בכך קושייה על הרמב"ם, הרי הוא דיבר על כהן הדיוט ולא על כהן גדול? אלא שלראב"ד הם היינו הך.

"בית הלוי" מסביר בדעת הרדב"ז, שכהן גדול אף על פי שאינו עובד, הוא פועל - כיוון שהוא מְרַצֵּה על ידי הציץ על טומאת מקדש וקודשיו, הרי זו עבודתו (בית הלוי ח"א ס' ג'; וע"ע אבן האזל; וכן במלבי"ם ויקרא כ, כו, שמוותר כל היום כי הציץ מרצה). אם נשים לב, אין זה כפי מה שאמרנו קודם, שהכהן הגדול מתהלך בבית המקדש ועוזר אם יש בעייה, אלא הוא מרצה בעצם לבישת הבגדים.

מה ש"בית הלוי" מסביר בדעת הרדב"ז לגבי כהן גדול, אנו נסביר בדעת הראב"ד לגבי כהן הדיוט. לפי דעתו יש ערך עצמי לבישת הבגדים, לכן הכהן מותר בהם כל היום, אף אבנט. ומה שרצה ה"לב שמח" לומר בדעת הרמב"ם על הערך העצמי של לבישת הבגדים, הינו נכון רק בדעת הראב"ד.

הגרי" ענגיל מוכיח שדעתו של הזוהר כהראב"ד. שהרי ב"רעיא מהימנא" (שמות כח, ב) כתב, שיש מצווה ללבוש בגדי כהונה במקדש. מייד אחר כך כתב שיש מצוות רחיצת ידיים ורגליים לעבוד במקדש (פרשת בהר פ"ג צא ח-ט). הגרי" ענגיל העיר על שינוי הלשון, שלגבי רחיצה נקט לעבוד במקדש, ולגבי בגדים ללבוש במקדש. משמע כהראב"ד שזו מצווה עצמית, שכל זמן שכהנים במקדש יהיו לבושים בבגדיהם. לעומת רחיצת ידיים ורגליים, שעניינה הכנה לעבוד במקדש, לבישת בגדים היא גם שלא בעת עבודתם ממש. וכן העיר הגר"ח הלר מדברי הזוהר: "דבאינון לבושינ דמי לגוונא דלעילא" (סהמ"צ לרמב"ם הוצאת הגר"ח הלר, מצווה לג בהערה; זוהר ויחי ריז, א, ושמיני לח, ב), להביא סייעתא לשיטה זו, אך כאמור אין היא הולמת את שיטת הרמב"ם, אלא את שיטת הראב"ד.

סיכום שלוש שיטות עיקריות בגדר בגדי כהונה:

- א. בה"ג: אין מצווה עצמית לבישת בגדי כהונה, אלא היא חלק מהלכות העבודה.
- ב. רמב"ם (עפ"י דעת ה"מגילת אסתר"): לבישת בגדים היא הכשר מצווה ולא הכשר עבודה, אלא הכשר בעובד, שללא בגדים נחשב הכהן כזר.
- ג. ראב"ד (וכן ה"לב שמח" בדעת הרמב"ם): יש מצווה עצמית לבישת הבגדים, על הכהן, ולא דווקא בהיותו עובד.

לבה"ג הבגדים הם מצווה בעבודה, לרמב"ם מצווה בעובד, לראב"ד בכהן. הצד השווה לבה"ג ורמב"ם, שאין מצווה בבגדים ללא עבודה, אלא שלבה"ג הרי זה חלק ממצוות העבודה ולרמב"ם חלק מהכשרת העובד. מה שאין כן לראב"ד, שזו היא מצווה כשלעצמה. הצד השווה לרמב"ם ולראב"ד שזו מצווה באדם, ולפי בה"ג בעבודה.

על כל פנים, לכל השיטות, לבישת הבגדים הינה פרט מעכב, ומחוסר בגדים עבודתו פסולה (משנה בזבחים טו, ב), שנאמר: "וחגרת אתם אבנט אהרן ובניו וחבשת להם מגבעת והיתה להם כהנה לחקת עולם" (שמות כט, ט) - "בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם, אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם" (זבחים יז, ב), והם כזרים, יזר עבודתו פסולה (רש"י שם).

בגד בכהן דווקא

מדוע נצטוו דווקא הכהנים, בבגדים בעבודתם (בין אם הבגדים הם בעובד, או בעבודה)? למשל, במלך לא מצאנו ציווי לבגד מיוחד. ברור שהוא צריך בגד התואם למלכות, אך אין הגדרות בצורתו. וכן הוא אצל תלמיד חכם או נביא, חוץ מאשר אצל הכהן. עד כדי כך שאם הוא מחוסר בגדים חייב מיתה ו"אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם" (זבחים יז, ב). עד כה פסענו בדרכים סלולות, מכאן ואילך אנו זקוקים להשערות. נקודתו העיקרית של הכהן היא: איש החסד, כמו שנאמר: "תמיך ואוריך לאיש חסידך" (דברים לג, ח). ברכת הכהן מהותה אהבה: "אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וציוונו לברך את עמו ישראל באהבה". זאת הברכה היחידה שמהותה אהבה. איש חסד, הכוונה איש כללי (עיין חידושי אגדות למהר"ל סוף מכות), לא אדם קטן ואגואיסט שדואג לעצמו. ככל שאדם גדול יותר, כך פוחתת התעניינותו בעצמו, וגדלה התעניינותו בכל האומה, בכל האנושות ובכל העולמות. זוהי מהות החסד: אדם השוכח את עצמו, וזוכר את האחרים. זו גם ההבחנה בין החי והמת. הגמרא אומרת שלאדם מת כואב מה שקורה לו בקבר. הכיצד? הרי במקום אחר למדנו שלמת לא אכפת מכלום. הגמרא מתרצת שאין סתירה. את צערו הוא חש, וצער של אחרים אינו חש (ברכות יח, א). זאת גם ההבחנה בין הרשעים הקרואים מתים, אשר חשים רק את צער עצמם, עצובים ואומללים ומלאי רחמנות על עצמם ואינם חשים בצערם של אחרים, לבין אנשי החסד ששוכחים את צערם וכאבם, ומה שכואב להם הוא צער האחרים, ושמתם היא שמחת האחרים.

הכהן במהותו הוא איש חסד. כתוב בזוהר, שאם כהן אינו אוהב אדם אחד מהציבור, או שאדם מהציבור אינו אוהב אותו, אותו כהן אינו יכול לברך ברכת כהנים. ואפילו שעל

פי רוב אין אנו פוסקים ע"פ הזוהר, כאן, באופן יוצא מן הכלל, נפסק באחרונים לפי (מ"ב סי' קכח, ס"ק לז). יוצא שאם קיימת חציצה ליבית בין הכהן לבין אדם אחד מהציבור, היא מעכבת.

הכהן הוא אדם כללי והוא נעשה כללי ע"י שאינו לובש בגד פרטי, אלא בגד כלל ישראלי. על-פי רוב, כל אדם מצטיין בבגדו. הוא בודק אם הבגד הולם אותו, מתאים למעמדו, והוא מבליט אפיונים המיוחדים לו ע"י הבגד. ואילו על הכהנים בזמן עבודתם לחדול להיות אדם פרטי, לחדול מלהבליט את אישיותם הפרטית ע"י בגדיהם, ולכן גם ייתור בגדים מחייבם מיתה בידי שמיים. כהן שלבש כפפות לשם כבוד, אף הוא מתחייב. בזמן עבודתו אין פרטיות, רק כלל ישראליות. גם לכלל ישראל יש בגד ישראלי, והוא הציצית. רבנו הרב צבי יהודה היה מספר על גר צדק, שערכו לכבודו מסיבה במועדון של סטודנטים. שם הוא דיבר בהתלהבות על היהדות. שאל אותו בציניות אחד המשתתפים, מהם החוטים שהוא לובש? והוא ענה: "אני יהודי, ואני לובש מדים. אלה המדים שלי". כשם שלכל אדם מישראל יש מדים, אמנם לא מדים טוטליים, אלא רק בפינות הבגד, כך לעובדים בעבודת הקודש יש מדים גמורים. כהן הלובש בגדי כהונה נחלץ מן האינדיבידואליות שלו, ונכנס לתוך האחדות הכוללת שהיא מהות הכהונה - החסד. הוא נכנס לתוך דקות אלוהית עליונה דרך הבגד.

שעטנז בבגדי כהונה

ישנם אצל חז"ל פירושים לגבי פרטי הלבוש, כמו: מכנסיים, אבנט וכו' (ערכין טז, א), אך אלה הם פרטים. הכלל הגדול הוא שהכהן נעשה כללי, ולכן שעטנז מותר גם בבגדי כהונה וגם בציציות. כתוב בספר הזוהר:

במקדשא אחר דשלימו אשתכח כו', אע"ג דאתחברו [צמר ופשתים] לית לן בה, כמה דאמרן בציצית, בגין רחמן אשתכחו ואתחברו כל אינון זיינין דלעילא, וכל אינון מאני מקדשא משתכחין ביה כמה זיינין דא מן דא, וכלהו אתכללו תמן כגוונא דלעילא.

ותרגומו: בבית המקדש, במקום שהשלמות נמצאת, אע"פ שהתחברו צמר ופשתים, אין דבר, מאותה סיבה שהזכרנו בציצית. כיוון ששם, בביהמ"ק, נמצאו והתחברו כל הכוחות מלמעלה, וכל כלי המקדש נמצאים להם כוחות זה עם זה וכולם מתכללים שם יחד כגוונא דלעילא.

(ויקרא ח"ג פז, א)

בחיים הרגילים יש פירודים וניתוקים. קיימים סוגים שונים, כך שיש דברים שצריך להפריד ויש דברים שאסור לחבר. בביהמ"ק הכל אחדות אחת. כיוון שכך, אין צורך לחשוש משעטנז, ועל ידי כך הבגדים מכפרים.

בגדי כהונה מכפרים

הגמרא אומרת, שבגדי כהונה מכפרים על עוונות, כמו קרבנות (ערכין טז, א), כי נקראו: "בגדי השרד לשרת בקדש" (שמות לה, יט). אלמלא בגדי כהונה, לא נשתייר משונאייהם של ישראל שריד ופליט (יומא עב, ב). אין זה משנה אם הם מכפרים מצד עצמותם, כשיטת הראב"ד, או כשיטת הרמב"ם והבה"ג, שהרי הסביר רש"י שבגדי כהונה מכפרים, כי העבודה מכפרת, והם מאפשרים את קיום העבודה המכפרת.

גם הבה"ג מכיר את הגמרא שבגדים מכפרים, אך לדעתו הם מכפרים כי הם מכשירים את העבודה. חז"ל מפרטים בדיוק על איזה עוון מכפר כל בגד, אבל יש להבין שכח הכפרה של כל בגד לחוד הוא מתוך זה שהבגדים בכללם מכפרים בגלל כלליותם. הם המדים! אחד בשביל כולם וכולם בשביל אחד, וזה מה שמכפר. החטא מונח בפרטיות, והוא נעלם ברגע שמתרוממים אל הכלל.

ארבעה בגדי כהונה

מובן מאליו שלכהנים יש ארבעה בגדים, כשם שיש ארבע כוסות, ארבעה בנים, ארבע אימהות ולמעלה בקודש ארבע אותיות שם "הויה". לדברי הזוהר, ארבעה בגדי לבן וארבעה בגדי זהב הם כנגד אותיות: י-ה-ו-ה, וכןגד אותיות: א-ד-נ-י ("ארבע בגדי לבן, ארבע בגדי זהב למלבש י-א-ה-ד-ו-נ-ה-י", ח"ג רנה, ב; "בגדי לבן כלהו רחמי בשמא די-ה-ו-ה, בגדי זהב כולהו דינא מסטרא דא-ד-נ-י", ח"ז הקדמה ג ב; תדון לח עח ב). בגדי "ד' מלך גאות לבש" (תהילים צג, א), מתנוצצים בבגדי הכהן ("באילין לבושיין... דנפקו מרזין עלאין, ואינן כגוונא דלעילא אקרו בגדי שרד, בגין דאשתארו מאינן לבושיין עלאין בגין דהוו ממה דאשתאר מנהורין דזיוין עילאין", זוהר ח"ב רכט א, רלט א) וכן כתב הרמב"ן שבגדי כהן, ובמיוחד כהן גדול, הם בגדי מלכות (רמב"ן שמות כה, ב), אך הטיב המיוחד של מלכות זו הוא: חסד, כלליות ומחיקת עוונות.

בגדי כהונה בימינו

לכאורה, אין בימינו כל מקום לבגדי כהונה. בכל זאת מסופר כך:

מעשה בכהן שיצק מים על ידי רבנו תם. הקשה לו תלמיד: הא שנינו בירושלמי: 'המשתמש בכהונה מעל'. השיב לו רבנו תם: אין בהם קדושה בזמן הזה, דקיימא לך בגדיהם עליהם קדושה עליהם, ואי לא לא. הקשה²: אם כן כל מיני קדושה לא ליעבד לה?³ שתק רבנו תם. והשיב הרב פטר: דנהי דיש בהן קדושה יכול למחול כדאמרינן בפ"ק דקדושין, אין כהן נרצע מפני שנעשה בעל מום, והשתא בלאו הך טעמי תקשי היאך מצי משתעבד ביה, אלא ודאי מצי מחול והילכך איצטרך לטעמא דבעל מום דא"כ היה נרצע.

(הגהות מרדכי סוף גיטין סי' תסא)

רבנו פטר טוען, שהגמרא מסבירה שאין לרצוע כהן כדי לא לעשותו בעל מום. היא נזדקקה לטעם זה, כיוון שכהן יכול למחול על כבודו, ולהימכר לעבד, ואף על פי שאין לך משמש גדול יותר מעבד, מחילתו מועילה. לפי רבנו פטר יש קדושה לכהנים בזמן הזה, אלא שיוכל למחול. לפי רבנו תם הקדושה תלויה בבגדים, כלומר: ללא בגדי כהונה - אין קדושת כהונה. אך כנראה קשה על רבנו תם, שלפי זה יוכל כהן להתחתן עם גרושה, ובאמת הוא שתק. לרבנו פטר לא קשיא, כי לפי דעתו יש בכהן שני סוגי קדושה:

א. קדושה עצמית שד' קידשו, ובזה מחילה אינה מועילה.

ב. דין "וקדשתו" שבו חייבים בני ישראל, כפי שמובא בגמרא.

"וקדשתו" - לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון, לברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון" (גיטין נט, ב). כלומר, עלינו לכבדו, וכיוון שמדובר בכבוד, הכהן יכול למחול עליו, אך על קדושה עצמית אי אפשר למחול. גם רב שמחל על כבודו, כבודו מחול (עיין ערוך השולחן סי' קכח סעיף טח). הראשונים תקנו, שכהן לא ימחל על עלייתו לתורה ראשון, כדי למנוע מחלוקות. רבנו תם שתק, משמע שהסכים על כך שכהן רשאי למחול על כבודו.

אמנם על הוכחת רבנו פטר מעבד נרצע שמחילה מועילה שיוכל לשמש, יש מקום להתווכח. הסמ"ג מסביר, שמותר לכהן לעבוד ולשמש בשכר, ולכן אם גנב הוא "נמכר בגנבתו", מפני שאין זה נקרא שכהן משמש אדם אחר, אלא הוא עובד בשביל הכסף.

2. התלמיד.

3. כלומר, כל מיני קדושה של כהונה יבוטלו, כגון להעלותו ראשון לתורה או חיתון עם גרושה.

לפי הט"ז אין בכלל להביא הוכחה מעבד נרצע, כיוון שזהו רצונו של הקב"ה וגזרת הכתוב, שאדם שגנב ואין לו אפשרות לשלם, יימכר בגנבתו, ואי אפשר להביא מפה הוכחה שכהן יכול למחול.

יש מקום לדון על ההוכחה של רבנו פטר, אך על עצם היסוד של רבנו פטר, שכהן יכול למחול, שתיקת רבנו תם כהודאה דמיא. למרות שלא כמו הט"ז, שסובר שמועילה מחילה רק אם לכהן יש הנאה מכך, אך לרבנו תם משמע שמחילה מועילה.

ישנה קושייה נוספת על רבנו תם. התלמיד שהקשה, הביא ראייה מן הירושלמי, שמי שמשתמש בכהן מעל. ענה לו רבנו תם, שבזמננו אין קדושה. הקשה הוא, שהירושלמי נחשב ב"זמננו", וכבר בתקופת התלמוד הירושלמי לא היו לכהנים בגדים. אם נעיין בירושלמי, נראה שקביעה זו אינה מופיעה כהלכה ערטילאית, אלא כך מסופר:

אבא בר בר חנא ורב חונא הוון יתבין אכלין, והוה רבי זעירא קאים ומשמש קומיהון. עלה וטען תרויהון בחדא ידיה. אמר ליה אבא בר בר חנא: מה ידך חוריתא קטייעין (שני חכמים ישבו ואכלו ורבי זעירא היה עומד ומשמש אותם. נכנס והחזיק כוס יין ושמן ערב ביד אחת⁴. שאל אותו אבא בר בר חנה (במין סגנון חריף) - וכי ידך השנייה קטועה? וכעס עלוי אבוי, אמר ליה: לא מסתיין דאת רביע והוא קאים משמש, ועוד דהוא כהן, ואמר שמואל המשתמש בכהונה מעל. את מקל ליה! גזרה דהוא רבע ואת קאים ומשמש תחתוי (כעס עליו אביו ואמר לו: לא די לך שאתה שוכב והוא עומד ומשמש אותך, ועוד הוא כהן, נוסף לכך אתה מעליב אותו. גוזר אני שרבי זעירא ישכב ואתה תקום ותשמש במקומו) מניין המשתמש בכהונה מעל? רבי אחא בשם שמואל אמר: ואמרה להן אתם קודש לד' והכלים קודש. מה כלים המשתמש בהן מעל, אף המשתמש בכהנים מעל.

(ירושלמי ברכות ה, ה)

יש מקום לשאול, מדוע נתן אביו לכהן לשמש אותו קודם לכן, לפני שהעליבו? אלא זו הוכחה לשיטת הראשונים שמחילה מועילה על אף שהוא כהן. כעסו היה על עצם הביזוי, אשר מבטא את המחילה, וללא מחילה חוזר ונעורר האיסור על שימוש בכהונה (ערוך השולחן קכח סעי' סח-עא).

הסיפור המובא בירושלמי קרה "בזמננו", אחרי חורבן בית-המקדש, כשאין בגדי כהונה. וכי לא הכיר רבנו תם את הירושלמי הזה?! לכן מחדש ערוך השולחן שגם רבנו תם

4. הסיפור מובא בהקשר למחלוקת בין בית הלל ובית שמאי הדנים במקרה שמביאים בסעודה שמן ערב לרחיצת ידים ויין לזימון, באיזו יד יש להחזיק כל אחד מהם - יד ימין או יד שמאל.

התכוון לומר שיש מחילה, אבל הוא סבר שרק משום שאין בגדי כהונה על הכהן, המחילה מועילה. לכן כשהזכיר רבנו פטר את יסוד המחילה, שתק רבנו תם, שהרי זאת הייתה כוונתו. רבנו תם דיבר בקיצור כמו שכתוב: "תמיד ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה" (פסחים ג, ב). וכשאמר: "אין כהונתם עליהם", לא הייתה כוונתו שאין כהונה כלל, אלא שבזמן הזה יכולים למחול. התלמיד לא הבין, לכן בא רבנו פטר והסביר את דברי רבנו תם. ומדוע לא הסביר רבנו תם בעצמו במפורש שיש מחילה? יש לענות, שהוא ידע שאותו תלמיד כהן, שנטל את ידיו, מחל, כיוון שהוא שרת את רבו, אשר נחשב בעיניו אדם גדול, ויש לו עונג מזה. דבר זה רבנו תם לא יכול לומר בפירוש, מפני שהוא היה אדם עניו שבענווים. השם: "רבנו תם", הוא תואר מיוחד שניתן לו. וכי רבנים אחרים לא היו תמים ותמימים?! בכל זאת כינו רק אותו בתואר זה, כי הוא היה התם שבתמימים. לכן, ודאי שרבנו תם לא יכול להשיב: "ודאי תלמיד מחל לי כי אני אדם גדול", ולכן אמר: "אין בגדיהם עליהם", ולא יסף. ורבנו פטר האריך בהסבר (ערוך השולחן שם).

מחילה בתלמיד חכם, מלך וכהן

לפי רבנו תם, כל תוקף קדושת הכהנים קיים כשהם לובשים בגדי כהונה, ואז אינם יכולים למחול, אך כאשר אין בגדים יש מחילה. כשאין בגדים יש עדיין פרטיות מסויימת אצל הכהנים, אבל כשיש בגדים הכהן הופך לאדם כללי, הוא דומה למלך, ו"מלך שמחל על כבודו, אין כבודו מחול" (קידושין לב, א). מלך אינו יכול למחול על כבודו, כי הכבוד שלו אינו כבודו הפרטי - זה כבוד מלכות ישראל, ועל זה אין מחילה. הגמרא שם בהמשך שואלת, מדוע תלמיד חכם שמחל על כבודו, כבודו מחול? הרי אין אנו מכבדים תלמיד חכם באופן אישי פרטי, אלא אנו מכבדים את התורה שבתלמיד חכם זה. הגמרא מסבירה: "תורה דיליה". דהיינו, התורה שלו. אכן, התורה היא מן השמיים והיא כלל כללית, אבל תלמיד חכם העוסק בתורה, התורה שבו היא שלו, זה חידוש שלו וזו ההופעה המיוחדת של התורה שנשמת תלמיד חכם זה. הזיווג המיוחד בין אורייתא והנשמה שלו. הוא גופו חידוש, וכיוון שהתורה שלו, הוא יכול למחול.

מלך אינו יכול למחול על כבודו, כי הוא כלל ישראלי. כפי שאומר דוד המלך: "ואנכי תולעת ולא איש" (תהילים כב, ז) - הצד האישי, הפרטי שלו שהוא בטל ו"נמס", וכל מה שנשאר לו מפרטיותו הוא בגודל של תולעת. אך בוודאי שכשיצא למלחמה לא דמה לתולעת, אלא הכוונה הוא שכולו כלל ישראלי, ומהצד הכלל ישראלי שלו ודאי שיש לו הרבה כח וכבוד, אשר עליו אינו יכול למחול.

ומה בדבר מחילת כהן על כבודו? לפי רבנו תם - תלוי אם יש עליו בגדים. כהן ללא בגדים הוא אמנם כהן, אמנם כולו חסד, אבל עדיין יש בו פרטיות, ולכן יכול למחול על כבודו, כי כבודו אינו כולו הכהונה. ברם, אם יש לו בגדי כהונה אין הוא יכול למחול על כבודו, כי הכבוד אינו שלו.

על ידי הבגדים הכהן נעשה כללי ומתרומם למדרגה עליונה של ביטול היש. תפקיד הכהנים בבית המקדש הוא לתווך בין ריבונו של עולם לעם ישראל, ולמתווכים אסור להכניס משלהם דבר. כשאדם בא לבית המקדש רצונו להיפגש עם רבש"ע, ולא עם כהן פלוני או אלמוני. אכן הכהן השובש בגדי כהונה אינו הוא עצמו, אלא הוא "נמס" בתוך בגדי הכהונה, וכך הוא דבק בד' ובבגדי כהונה. אסור שתהיה אפילו חציצה של אוויר בין הבגדים והגוף. הוא כולו נמוג לעומת כלליות הכהונה, אין בו שמץ פרטיות, ולכן עבודתו היא עבודת ד' תמימה, בין לשיטת הבה"ג, הרמב"ם והראב"ד. וכשם שזכינו לסדר את ענייני הקודש, כן נזכה לעשותם במהרה בימינו, אמן.

